

267	Juan Felix Elorrieta Arronategi	275	Juan Luis Urmeneta Galparsoro
268	Koldo Zuazo Zelaieta	276	Luzio Agirre Enparan
269	Jexux Aizpurua Barandiaran	277	Xanti Garmendia Olano
270	Joseba Etxebarria Uriarte	278	Joxe Antonio Agirretxe Arruti
271	Begoña Urrutia Zalloetxebarria	279	Jose Antonio Arin Agirre
272	Mikel Alkorta Andonegi	280	Gemma Larrañaga Juaristi
273	Karmel Etxebarria Uriarte	281	M. ^a Dolores Aginaga Gezuraga
274	Jose Antonio Ifurritegi Beristain	282	Errubén Egaña Zumeta
		283	Javier Ortuzar Uribe
		284	Asun Rekalde Basterretxea

H LETRA DELA ETA

Boletín del Instituto Americano de Estudios Vascos delakoak arazo hau ukitu duenaz gero, gauzak diren bezala ezagut daitezzen, *dossier* osoa argitaratzea erabaki dugu. J. Estornés Lasa jaunak egindako eskaria, euskaltzainburu jaunaren erantzuna, eta erantzun honi Idazkari eta Idazkari ordeak jarritako eraskin bana. Dena Euskaltzaindiko batzarrean irakurri zen.

JOSE ESTORNES LASAREN ESKARIA

Donosti'n, 1973'ko ilbeltzaren 6.gn.

EUSKALTZAINBURU JAUNARI

Eskari au izenpetzen dugun Argitaldariok:

Oraĩaldi ontan, aldizkarietan, liburuetan eta gaiñerako idaztietan dabillen ortografi-naasketa ikusirik, Elkarte Agurgarri orrengana gatoz eskean, egoera naasi au argitu ta zuzendu dezan; jakiña, idazle, inprimeri ta argitaldariaik izan dezazketen eskubideak gutxi-etsi gabe.

Oraindik oraingoa den naasketa onek kalte aundia dakar euskerarentzat:

- Ikastoletako umeentzat, ortografi-arauak bereizi bear-ta.
- Euskal-irakurleontzat, oiturik bai-daude alferrikako izirik gabeko ortografiaz irakurtzen.
- Argitaldariantzat, batzutan batzuek eta bestetan besteek orografiari begiratuaz artzen edo uzten bait-dituzte liburuak.

Argitaldariok ikusten dugunez, auek dira ortografia-arauak orain dabiltzanak:

- 1) Euskaltzaindiarena: 1968'an zuena eta eragotzia izan ez dena.
- 2) Euskaltzaindiak "begi onez ikusiko lekeana": H letra "bi bokal berdin nahiz ezberdinen artean erabiltzen hastea".
- 3) Gorago jo nahi dutenena: "Honek ez du esan nahi saio horiek ez dirala ongi ikusiak izango".

Eskari au izenpetzen dugun Aragitaldariok, geienez, Euskaltzaindiaren ortografia erabili dugu: Euskaltzaindiak ontzat artua zeukana ta eragotzia izan ez dena, Liturji-Batzordeak darabilena; ta ez dugu arrisku-bidetan sartu nai izan: bokal bitarteko H erabilliaz, edo-ta gutxiago, 1968'aurreko arauak baztertu-ta gorago edo beerago jo nai luteken idazleari jarraituaz.

Begi aurrean dauzkagun ondorenak ikusiaz (aldez aurretik aisa ikus zitezkean) zatiketa kaltegarria alegia: eskari au izenpetzen dugun Argitaldariok, erabaki au artzen dugu:

"EUSKALTZAINDIAREN ORTOGRAFIA, 1) ERAGOTZIA IZAN EZ DENA, ARGITALDIETAN ERABILLI; ETA; 2) TA 3) -an AGERTZEN DIRAN ARRISKUBIDEAK ERABAT BAZTERTU".

"ALABEREAN EUSKALTZAINDIARI ESKARI AUXE APALKI TA ERRESPETUZ DAGIOGU:

- 1968'ko ORTOGRAFIA (eragotzia ez dena) BERRIZ INDARTU TA BAIETSI.
- 2) ta 3) -an DATOZEN “ARGIBIDEAK” (onelako naaspilla sartu dutenak) ERAGOTZI”.

Euskalerrriaren eta guztien onerako, gure eskari au gogo onez jasoko duzula uste dugu.

Urte askoan gorde zaitzale Jainkoak.

“Agur, Auñamendi, Auspoa, Ediciones San Antón, Edili, Goiz Argi, La Gran Enciclopedia Vasca, Itxaropena, López Mendizabal, Ekin argitaldarien izenean bialtzen dizut.

José Estornés Lasa

EUSKALTZAINBURU JAUNAREN ERANTZUNA

Idazki bat jaso dut, Euskaltzainburu jaunari zuzendua, eta José Estornés Lasa jaunak izenpetua. H letraren ortografiaz ari da.

Idazki hontan egiten den arrazoiketa, mamiz, honako hau da: Euskaltzaindiak h gabeko idazkera erabaki zuen eta erabaki hori ez du sekula deuseztatu. Beraz idazkera hortara bihur dadila eskatzen zaio, 1968ko agiri hura baztertuz.

Nik dakidala, gauzak ez dira izan azalpen hontan aditzera ematen diren bezala. Ez da egia h gabeko ortografia Euskaltzaindiak sekula erabaki duenik. Aitzitik, Euskaltzaindiak, sortuberri hartan, euskeraren abezea edo alfabetoa zein den erabaki zuen, eta euskeraz erabil daitezkeen letren artean, han dator h ere. Ikus “Euskera” I (1920), n.º 1, p. 64.

Idazki honen egileak ez daki, nunbait, Euskal Herria bai mugaz hemengo aldean eta bai mugaz beste aldean ere badela. Eta Euskaltzaindia Euskal Herri guztirako dela. Eta haren batzarkideen artean beti egon direla h letraz idatzi ohi zutenak, eta idazkera hori Euskaltzaindiak ez duela behin ere gaitzetsi.

Hemen egon dena zera izan da: gertatzezeko bikoiztasun bat: batzuek h letra erabiltzen zutela eta beste batzuek ez, eta Euskaltzaindiak, gertaera bat bezala, onartu edo, hobeki esateko, jasan izan du bikoiztasun hori, ohitura desberdin hau garaitzeko hiderik ikusten ez zen bitartean.

Geroago, berriz, eta bikoiztasun hori garaitzen hasteko, lehen urrats bat eman zuen: "Se ha acordado aceptar como forma académica en los dialectos meridionales el signo h, aun no correspondiendo a pronunciación aspirada, en determinados casos de evitación del hiato de vocales, como *ohore*, *ahate*, *zuhurra*, etc.; o en algún caso de diferenciación semántica, como *ori-hori*, *ura-hura*, *ari-ahari*, etc., siendo naturalmente correcto el no uso de dicho signo h". Ikus "Euskera", octubre 1954, p. 27.

1968an beste urrats bat eman zen, sentidu berean, eta gomendio gisa emana.

Nahaspila sortzen dela h letra dela eta? Bai. Goizetik gauera ezin sar daiteke honelako ohitura bat. Epe bat, zenbait urteren tartea behar da, era honek hemengo aldean erroak egiten ote dituen ala ez ikusteko. Epe horren buruan izango da beharbada garaia puntu hau bir-konsideratzeko, orain ez, ene ustez.

Euskaltzaindiak bere hitza esan du. Ez du inor behartzen. Baina berari dagokion bezala, batasuna lortzeko bidea zein izan daitekeen erakutsi du.

Emandako deklarazioa ukatuaz nahaspila kenduko litzakeela uste du eskatzaileak. Hortan oker dago. Euskaltzaindia euskal aldizkari, argitaldari, orri eta liburu guztien jaun da jabe balitz, orduan bai beharbada: bere idazkera jarriko luke denetan, eta horra nahaspila garaitua. Baina gauzak ez dira hala. Eta Euskaltzaindiak gauza bat esan, beste bat esan, egunoro ikusi ohi dugun bezala, bakoitzak berari hobekienik derizkion bidetik joko du.

Ohar bat oraindik "alferrikako izkirik gabeko ortografiaz". J. Estornés Lasa jaunak badaki segurki mundu guztiko hizkera literarioetan gertatzen den akatsa dela hau, eta ezin utzizko

gaitza dela, gainera. Bakoitzak bere txokoko aho hizkerari bakarrik kasu eginez idatzi nahi duenean, orduantxe sortzen da nahaspila, nahaspila ikaragarria, aho hizkera tokitik tokira desberdin izanik. Eta pixka bat konbentzionalki izango bada ere, era berdin bat hartu beharra izaten dute hizkuntza guztiek, nahiz eta letra batzuk oso beharrezkoak ez izan beti guztiontzat. Bide honetatik joan dira, nik dakidala, munduko literario hizkera guztiak, eta gaitz honentzat ez da orain artio erremediirik bilatu.

Gainera, eta bukatzeko: Ni euskaltzainburu naizela ez dira hartu, bistan da, erabaki hoiek: ez 1920koa, ez 1954koa eta ezta 1968koa ere. Baina nik kontu hontan ondare bat hartu dut, herentzia bat alegia, eta Euskaltzaindiaren Arautegiak ondare hori zaitzeko agintzen dit. Hartutako agiri eta erabakiak zaitzea da euskaltzainburuaren eginbide berezia. Ikus Estatutos, art. 9, letra b).

Hau da, beraz, ene eginbeharra, Euskaltzaindiak berak besterik agintzen ez didan bitartean.

Horra idazki horri nik erantzun nezaiokena.

Fr. Luis Villasante
Donostia, 30-3-1973

IDAZKARI JAUNAREN XEHETASUNAK

1968ko urrian eman zuen Euskaltzaindiak batasun biderako, kontseiluz, H letra erabiltzen hastea.

Eta ordutik honako euskarazko liburuak honela argitaratu dira:

1968an	40 liburu	34 H-gabe	6 H-kin
1969	49 "	30 "	19 "
1970	55 "	30 "	25 "
1971	56 "	18 "	38 "
1972	56 "	17 "	39 "

Hau ikusirik, argi dago idazlerik gehienak ontzat hartu dituztela Euskaltzaindiaren kontseiluak, maioriak erantzun dio 1968an Arantzazun eman zen adierazpen agiririari. Gainera, eginaren buruan ikus genezakeana, idazleak H erabiltzeko kontseilutzat hartu zutela agiri hura.

Nere ustez, orain, Euskaltzaindia ezin da joan idazle maioria horren kontra. Baina, hala ere, ni konforme nengoke Euskaltzaindiak era batera edo bestera erabaki zehatzago bat harzera behartuko balitz, edo gutxienez, nere kargutik begiraturik, neronek eskatuko nioke H kontu hau zer mailatan erabili behar dudan. Erabagia betetzeko gertu nago.

IDAZKARIAK,

IDAZKARI ORDEAREN OHARRAK

EDITORIALEN ESKABIDEAREN FORMAZKO HUTSAK

1. Ene ustez hutsik nabarmenena da, editorialak ez dutela firmatzen Jose Estornes Lasa jaunak baizik.
2. Bestalde Jose Estornes Lasa jaunak baditu bere iritziak agertzeko bideak, beste era batekoak, Euskaltzaindikoa baita.
3. Izkribuan ez da agertzen Jose Estornes Lasak ze editorialetan parte duen eta ze kargurekin.
4. Jose Estornes Lasa jauna hor zitatzen diren editorialen elkarteren baten buruzagia da edo? Bestela bere izenean ari da.
5. Beste danen izenean ari bada, non du poderio agiria?
6. Ene ustez editorial bakoitzeko zuzendariak firmatu behar zuten.
7. Bestela ez dakigu egiaz ari den ala ez.
8. Eta kasua da ez dela denekin egiaz ari, zeren Jose M.ª Martin Retana jaunak, "Editorial La Gran Enciclopedia Vasca" eta "Agur" aldizkariaren zuzendariak esan

du, neri esan zidan aipatzeko, berak ez duela firmatu horrelako izkriburik, naiz eta aurkeztu ziotela egia bada ere. Gehiago da bera ez egoela puntu batzuekin ados eta bestalde ez diola horretarako ezeren poderiorik eman Jose Estornes Lasa jaunari. Beraz "La Gran Enciclopedia Vasca" ez da firmatzaile. "Agur" aldizkariaren zuzendari bezala beraz, Martin Retana jaunak, ez zuela firmatu, baina ez dakiela redaziokoren baten firmatu duen ala ez. Idazki baten zuzendariak firmatzen du eta bere baimenez besteren batek. Hemen ageri da ez dela egiazko representazioarekin ari.

9. Jose Estornes Lasa jaunak Administrazioako arazoetan bezala "acuse de recibo" eta guzti aurkeztu zuen bere idazkia, azken batzarrean Euskaltzaindiaren Idazkariari. Forma hori hain berarrezkoa izan ez da, nola ez ditu beste forma asko bete?